

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри
трудового права та права соціального забезпечення Національного
університету «Одеська юридична академія»**

**Наньєвої Марії Іванівни
на дисертацію Галузінського Назара Олександровича
«Санкції у праві соціального забезпечення»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081-Право**

Актуальність теми дослідження. Наразі в Україні триває масштабне реформування соціального законодавства. Однак, не дивлячись на прийняття нових нормативно-правових актів та внесення змін до чинних актів законодавства у сфері соціального захисту, вирішити всі питання, що постали перед національною системою соціального захисту поки що не вдається. Тому дослідження теоретичних і практичних проблем, що стосуються санкцій у праві соціального забезпечення є вкрай слушним.

Ця тема набула особливого значення й у зв'язку із необхідністю формування ефективного механізму забезпечення прав осіб у сфері соціального захисту, який передбачає не лише гарантії їх реалізації, а й ефективні засоби правового реагування на порушення вимог соціального законодавства. Нині, особливо в умовах воєнного стану, значно зросло навантаження на систему соціального захисту, що, своєю чергою, загострило проблеми зловживання соціальними правами, зростання кількості правопорушень у праві соціального забезпечення.

Санкції у праві соціального забезпечення залишаються недостатньо дослідженим правовим інститутом з огляду на порівняно незначний проміжок існування права соціального забезпечення як самостійної галузі права, а також

наявність прогалин у законодавстві щодо підстав, видів та процедур застосування таких санкцій. Водночас санкції є важливим засобом забезпечення законності та дисципліни у сфері відносин соціального захисту, що вимагає якісного та ефективного їх нормативного забезпечення, а також одноманітної правозастосовної практики, яка б відповідала принципам справедливості, пропорційності та соціальної доцільності.

Зазначена проблематика до цього часу залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній науці права соціального забезпечення. Розкриття правової природи та особливостей застосування санкцій у праві соціального забезпечення має важливе значення для підвищення ефективності соціальної політики держави, запобігання зловживанням правами у відповідній сфері, захисту прав добросовісних суб'єктів та вдосконалення правозастосовної практики. Саме тому обрана тема є сучасною, суспільно значущою та своєчасною як у теоретичному, так і в практико-правовому вимірах. Відсутність спеціальних комплексних досліджень теоретичних і практичних питань застосування санкцій у праві соціального забезпечення, вирішення автором системних проблем у зазначеній сфері свідчить про актуальність і своєчасність дисертації Н.О. Галузінського, виконаної з урахуванням сучасного стану правового регулювання відносин у цій сфері.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації, ґрунтуються на досягненнях загальної теорії права, конституційного, міжнародного права, права Європейського Союзу, трудового, права соціального забезпечення, адміністративного, цивільного права, інших галузей системи права України. Наукові твердження та позиції дисертанта об'єктивно відображають реальний стан правового регулювання санкцій у праві соціального забезпечення.

У дисертації чітко визначені об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є суспільні відносини соціального захисту. Предметом дослідження є санкції у праві соціального забезпечення.

Обрана автором структура роботи зумовлена метою дисертації, що полягає у здійсненні спеціального комплексного дослідження теоретичних і практичних проблем санкцій у праві соціального забезпечення, внесенні пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства України в цій сфері та практики його застосування.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Зміст дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що автор ґрунтовно опрацював значний обсяг наукових джерел із проблематики санкцій у праві соціального забезпечення. Логічність та послідовність виконаного дослідження забезпечувалися чітко визначеними завданнями дослідження, його об'єктом та предметом. Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертаційній роботі Н.О. Галузінським, є корисними як для розвитку науки права соціального забезпечення, так і для правотворчої та правозастосовної практики в цій сфері.

Назва дисертації відповідає обраній спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми. Наукова полеміка, що її веде автор на сторінках дисертації, здійснюється коректно, з дотриманням правил етики наукової дискусії. Дисертація виконана літературною мовою, наукові підходи і рекомендації, сформульовані у дослідженні, мають творчий, самостійний характер. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам МОН України.

У цілому загальні висновки дисертаційного дослідження мають відповідне значення для розвитку науки права соціального забезпечення та вдосконалення правозастосовної практики у відповідній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці права соціального забезпечення спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем, що стосуються санкцій у праві соціального забезпечення.

Варто підтримати висновок автора щодо розмежування відповідальності у сфері соціального захисту населення та у праві соціального забезпечення і визначення останньої у декількох значеннях: як обов'язок уповноваженого чи

соціально зобов'язаного суб'єкта зазнати негативних наслідків особистого, організаційного чи, переважно, майнового характерів; як суспільні відносини у праві соціального забезпечення; як діяльність компетентних суб'єктів; як комплекс заходів, що вживаються компетентними суб'єктами з метою відновлення законності у сфері соціального захисту.

Позитивно слід відмітити дослідження ознак санкцій у праві соціального забезпечення та приділення особливої уваги саме спеціальним ознакам. Усвідомлення та чітке визначення цих ознак є принципово важливим для коректної правової кваліфікації заходів впливу, забезпечення балансу між публічним інтересом та правами особи, визначення особливостей процедури застосування санкцій, недопущення дискримінації та порушення принципу соціальної справедливості, удосконалення правозастосовної та судової практики. Отже, урахування спеціальних ознак санкцій у праві соціального забезпечення є необхідною умовою формування справедливої, правової та ефективної моделі відповідальності в праві соціального забезпечення.

Заслуговує на увагу дослідження автором критеріїв класифікації санкцій у праві соціального забезпечення. Позитивно оцінюється також системний підхід автора до розмежування видів санкцій (правопоновлюючі (компенсаційні), правообмежуючі, штрафні (каральні)) та спроба вписати механізм їх застосування в загальну логіку людиноцентричної моделі права соціального забезпечення, особливо актуальної в умовах воєнного стану та потреби ефективного реагування на зловживання правами в сфері соціального захисту. Автором зроблено обґрунтований висновок, що одним із основних критеріїв класифікації санкцій у праві соціального забезпечення є спосіб забезпечення правопорядку, дотримання юридичних обов'язків у сфері соціального захисту. Така оцінка зазначеного критерію зумовлена безпосереднім відображенням ним функціонального призначення відповідних правових заходів і визначенням їх спрямованості у системі соціального контролю. Класифікація санкцій за вказаним критерієм має і практичне значення. Це дозволяє не лише систематизувати види санкцій, а й оцінити їх

відповідність завданням права соціального забезпечення, а саме захисту, відновленню та гарантуванню прав і свобод осіб, що потребують соціальної підтримки. Такий підхід сприяє підвищенню правової визначеності та справедливості правозастосовної практики у соціальній сфері.

Слушним є висновок автора щодо порядку застосування правопоновлюючих санкцій у праві соціального забезпечення. Мається на увазі, що вони не забезпечують повне поновлення у правах та відшкодування понесених у зв'язку з правопорушенням втрат саме у соціальній сфері. Як наголошує автор, це пов'язано з не співпадінням у часі моменту існування законного очікування отримати певне соціально-забезпечувальне надання і його реального отримання, а з іншого боку – витрат коштів соціального захисту і їх повернення як безпідставно отриманих. В умовах воєнного стану значення правопоновлюючих санкцій у праві соціального забезпечення істотно зростає. У таких умовах нерідко відбувається неналежне або несвоєчасне надання соціальних виплат, відмова у визнанні відповідного статусу тощо. Це прямо загрожує життєзабезпеченню найбільш вразливих категорій населення: ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій, членів сімей загиблих тощо.

Варто підтримати висновок автора щодо віднесення до штрафної санкції у праві соціального забезпечення обов'язку соціально зобов'язаного суб'єкта сплатити уповноваженій у сфері соціального захисту особі (сім'ї) у разі несвоєчасного виконання свого грошового зобов'язання разом із сумою нарахованих грошових виплат суму інфляційних втрат як компенсацію знецінення грошових коштів за основним зобов'язанням внаслідок інфляційних процесів у період прострочення їх оплати та три проценти річних від простроченої суми. Обов'язок сплатити інфляційні втрати і проценти річних виконує дві функції: компенсаційну, яка дає можливість відшкодувати реальні втрати через інфляцію, та штрафну, що покладає додаткове зобов'язання з метою забезпечення належного виконання основного обов'язку.

Позитивно слід відмітити пропозицію автора щодо вдосконалення національного законодавства з метою спрощення правозастосування шляхом включення до законів, якими передбачено порядок призначення та здійснення грошових виплат як виду соціального захисту, відповідної статті: «Стаття N. Штрафні санкції за порушення соціального законодавства» із зазначенням механізму її реалізації.

Заслуговує на увагу дослідження автором системи суб'єктів, які реалізують санкції у праві соціального забезпечення, оскільки саме від чіткого визначення їх кола, повноважень та меж їх реалізації залежить ефективність функціонування механізмів правового впливу в цій галузі. Автор обґрунтовано акцентує увагу на багаторівневості суб'єктного складу, що охоплює як суб'єктів публічного права (зокрема, органи Пенсійного фонду України, органи соціального захисту населення), так і приватного сектору економіки (наприклад, благодійні організації, волонтери). Визначення функціонального розподілу між цими суб'єктами має важливе значення для уніфікації правозастосовної практики, недопущення зловживань, а також дотримання принципів правової визначеності та пропорційності при застосуванні санкцій.

В цілому автором продемонстровано високий рівень теоретичної обізнаності та практичну значущість запропонованих підходів, що може бути використано при вдосконаленні чинного соціального законодавства та правозастосовної практики. Позитивно слід відмітити також дослідження у дисертації судової практики, зокрема й практики ЄСПЛ.

В роботі сформульовані й інші висновки та пропозиції, що мають ознаки наукової новизни та заслуговують на увагу.

Повнота викладених наукових положень в опублікованих працях. Основні теоретичні положення, наукові висновки та практичні рекомендації викладені у 12 наукових публікаціях, з яких 4 статті, опубліковані у виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, а також вісім тез доповідей на науково-практичних конференціях.

У цілому слід відзначити високий загальний рівень дисертації, оскільки крім теоретичних положень, цінним у роботі є їх зв'язок з практичною площиною застосування висновків та результатів наукового пошуку.

Водночас окремі висновки та твердження, представлені у дисертаційній роботі, видаються дискусійними і потребують додаткового обґрунтування.

Дисертант у роботі обґрунтовує підхід щодо існування у праві соціального забезпечення штрафних санкцій, до яких віднесено обов'язок компенсації моральної шкоди та стягнення сум соціального надання з урахуванням 3% річних та індексу інфляції. Проте ці санкції мають цивільно-правову природу. Варто зазначити чим обґрунтована можливість їх застосування у праві соціального забезпечення.

Також у своїй роботі автор досліджує питання позасудового порядку реалізації санкцій у праві соціального забезпечення. Видається недостатньо обґрунтованою у дисертації принципова відмінність адміністративної процедури застосування санкцій у праві соціального забезпечення від добровільного їх застосування.

Цікавим є досвід застосування санкцій у праві соціального забезпечення в окремих зарубіжних країнах (зокрема, Німеччини, Франції), проте, видається, що приділення більшої уваги дослідженню відповідного законодавства зарубіжних країн, зокрема країн – членів Європейського Союзу, підвищило б значущість дисертації у сфері законотворчості з урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку України.

Загальний висновок про дисертацію Н.О. Галузінського.

Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Загалом дисертація Н.О. Галузінського є самостійним, завершеним дослідженням, яке є внеском у науку права соціального забезпечення і розв'язує важливу проблему теоретичного та прикладного значення.

Висловлені зауваження щодо змісту роботи та вказівки на спірні твердження носять переважно дискусійний та уточнюючий характер і не знижують позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Дисертація на тему «Санкції у праві соціального забезпечення», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), а її автор, Галузінський Назар Олександрович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового права

та права соціального забезпечення

Національного університету

«Одеська юридична академія»

Марія НАНЬЄВА